

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**POTENCIJALI TURIZMA U REVITALIZACIJI
RURALNIH PODRUČJA DALMATINSKE
ZAGORE**

Mentor:

doc. dr. sc. Davorka Mikulić

Student:

Ivana Čubelić

Split, rujan 2018.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	3
2. POJMOVNO ODREĐENJE RURALNOG TURIZMA.....	4
2.1.Turizam – pojam i značenje.....	4
2.2.Definiranje i obilježja ruralnog turizma.....	5
2.3.Ostali oblici ruralnog turizma.....	7
3. RESURSI DALMATINSKE ZAGORE.....	9
3.1.Pojmovno određenje resursa.....	9
3.2.Dalmatinska zagora – osnovna obilježja.....	10
3.2.1. Geografske odrednice.....	10
3.2.2. Stanovništvo.....	12
3.2.3. Prometna povezanost.....	14
3.3.Analiza resursa Dalmatinske zagore.....	15
3.3.1. Prirodne ljepote.....	15
3.3.2. Kulturno baština.....	18
3.3.3. Nematerijalna kulturna baština.....	20
3.3.4. Manifestacije.....	22
4. POTENCIJALI I SMJERNICE BUDUĆEG RAZVOJA.....	23
4.1. SWOT analiza sadašnjeg stanja ruralnih područja.....	23
4.2. Smjernice razvoja ruralnog turizma.....	26
5. ZAKLJUČAK.....	28
POPIS LITERATURE.....	30
POPIS TABLICA I SLIKA.....	34
SADRŽAJ.....	35
SUMMARY.....	35

1. UVOD

Bogata resursna osnova Dalmatinske zagore značajan je potencijal za razvoj turizma. Upravo zahvaljujući rastu interesa posjetitelja za ovim područjima, razvojem turizma može doći do njihove gospodarske, kulturne i socijalne regeneracije, ali i do negativnih utjecaja ako turistički tokovi ne budu usmjeravani i kontrolirani. Cilj rada je ukazati na negativne trendove depopulacije i opadanja gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima te potencijale turističke valorizacije resursa Dalmatinske zagore. U svrhu izrade rada korišteni su podaci prikupljeni iz sekundarnih izvora koji uključuju stručnu i znanstvenu literaturu i dostupne statističke podatke.

Završni rad je podijeljen na 5 međusobno povezanih cjelina.

U prvom, uvodnom poglavlju definiran je problem istraživanja i navedene su korištene metode i ciljevi rada.

Drugi dio rada predstavlja kratak osvrt na pojmove turizma, definiranje ruralnog područja te neke od pojavnih oblika ruralnog turizma. Slikovito su prikazani kriteriji za određivanje ruralnog turizma i njegovi pojavni oblici.

Treći dio rada se bavi isključivo analizom resursa Dalmatinske zagore. U radu su izdvojeni neki od najvažnijih i najpoznatijih prirodnih ljepota koje Dalmatinska zagora može pružiti. Uz prirodne ljepote izdvojena je i kulturna baština koja je oblikovala život stanovnika Dalmatinske zagore kroz povijest, a danas ih privlači svojom posebnom. Također, u ovome dijelu je dan kratki osvrt na geografske odrednice, ključne destinacije, stanovništvo i prometne veze Dalmatinske zagore.

U četvrtom dijelu rada će se prikazati smjernice budućeg razvoja turizma i potencijali turizma u revitalizaciji tog područja.

U petom, ujedno i posljednjem dijelu iznijet će se zaključci do kojih se dođe tijekom pisanja. Nakon zaključka će se prikazati korištena literatura, detaljan pregled slika i tablica korištenih prilikom pisanja završnog rada.

2. POJMOVNO ODREĐENJE RURALNOG TURIZMA

2.1. Turizam – pojam i značenje

Za mnoge, turizam predstavlja putovanje, rekreaciju, godišnji odmor i slično. Međutim, za one koje rade u turizmu, turizam isključivo predstavlja zaradu, intenzivan rad ili profesiju. Dok jedni ističu doprinos turizma zdravlju, kulturi i obrazovanju, drugi na pojam turizma gledaju kao društvenu pojavu, koja ima utjecaj na produktivnost rada ili razvoj nedovoljno razvijenih krajeva.¹

Danas je u većini zemalja prihvaćena opća definicija turizma Svjetske turističke organizacije (The World Tourism Organization) prema kojoj turizam uključuje “sve aktivnosti proizašle iz putovanja i boravka osoba izvan njihove uobičajene sredine ne dulje od jedne godine radi odmora, poslovnog putovanja i drugih razloga nevezanih uz aktivnosti za koje bi primali ikakvu naknadu u mjestu koje posjećuju.”²

U literaturi je moguće pronaći mnoštvo kriterija prema kojima se može pobliže analizirati, raščlaniti i odrediti pojedine vrste turizma. Tako je vrste turizma moguće razlikovati prema dobnoj strukturi, trajanju boravka turista, stupnju mobilnosti itd.

Ipak, i u teoriji i praksi turizam se često jednostavno dijeli na masovni turizam (velik broj turista, organizirano putovanje, paket-aranžmani agencija i touroperatora, niske cijene) i alternativni ili održivi turizam (optimalno korištenje prirodnih resursa uz očuvanje prirodne baštine, motivi turista u fokusu, ponuda u ravnoteži s okruženjem, turizam usmjeren na zadovoljavanje specifičnih potreba užeg segmenta tržišta).³

Tako razlikujemo oblike turizma zasnovane na društvenim resursima (kulturni turizam, vjerski turizam, kongresni turizam, gastronomski turizam i dr.) i specifične oblike turizme zasnovane na prirodnim resursima (sportski turizam, nautički turizam, zdravstveni, ruralni i dr.)

U ovom radu naglasak će biti na razvoju ruralnog oblika turizma u Dalmatinskoj zagori.

¹ Petrić L. (2013/2014): Uvod u turizam, Ekonomski fakultet, Split, str. 22.

² The World Tourism Organisation, (1999.) UNWTO Tourism highlights. *World Tourism Organisation*

³ Ružić, P., i Demonja, D. (2013). 'Prirodna i antropogena osnova turizma Hrvatske', *Sociologija i prostor*, 51(1 (195)), str. 45-65. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/101799>, [19.04.2018.]

2.2. Definiranje i obilježja ruralnog turizma

Privlačnost turističkih destinacija, s novim trendovima potražnje, u velikoj se mjeri oslanja na autentičnost i jedinstvenost ambijenta. Posljednjih desetljeća, uzastopnim razvojem društva, manjkom slobodnog vremena i užurbanim načinom življenja, dolazi do pojave novih oblika turizma, sve sa ciljem da se zadovolje novonastale potrebe pojedinca. Jedan od takvih oblika turizma je i ruralni turizam kojeg karakterizira savršen spoj odmora i razonode, koristeći autohtone vrijednosti područja.

Ruralni turizam je najširi pojam koji obuhvaća sve turističke aktivnosti unutar ruralnih područja, uključujući npr. lovni, ribolovni turizam u parkovima prirode, zimski, seoski, ekoturizam, zdravstveni, kulturni, itd. Ruralni turizam nije nužno dopunska djelatnost na kojom se stvara dodatan prihod, već može biti i profesionalna djelatnost. Pri tome, sam pojam ruralnog područja uglavnom nije strogo definiran, već se pod njim podrazumijevaju područja u kojima prevladavaju: prirodno okruženje, seoski okoliš, mala naselja i sela, zaseoci, izdvojena poljoprivredna gospodarstva, s poljoprivredom i šumarstvom kao glavnim gospodarskim granama.⁴

Sam pojam ruralnog područja nije strogo definiran već ruralno područje obuhvaća ljude, zemlju i druge resurse u otvorenim prirodnim područjima i ruralnim naseljima izvan neposrednog ekonomskog utjecaja glavnih urbanih središta.⁵

Četiri su ključna elementa u određivanju ruralnog turizma, a to su prirodni ruralni resursi (rijeke, jezera, planine, šume i dr.), ruralni način života (obrti, lokalni događaji, gastronomija, tradicionalna glazba i sl.), ruralno nasljeđe (tradicionalna arhitektura, povijest, dvorci, crkve, sela i sl.) i ruralne aktivnosti (jahanje, lov, ribolov, pješaćenje, biciklizam, vodeni sportovi i čitav niz aktivnosti na otvorenom).⁶

Također, ruralni turizam možemo okarakterizirati kao turističku valorizaciju agrarnih područja, prirodnih resursa, kulturnog nasljeđa, ruralnih naselja, lokalnih tradicijskih običaja i proizvoda kroz posebno oblikovane turističke proizvode koji obilježavaju identitet područja i

⁴ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, 2011. Priručnik za bavljenje seoskim turizmom – Korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja, str. 16. Dostupno na: http://www.tz-imotski.hr/images/download/Seoski_turizam.pdf [19.04.2018.]

⁵ Meler M. (2010): Strateško marketinško planiranje kao pretpostavka razvitka ruralnog turizma Republike Hrvatske, Ekonomski fakultet Osijek, str. 2.

⁶ Bartoluci M., Hendija Z., Petračić M. (2015.): Mogućnosti održ ivog razvoja ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj, Zagreb, str. 196.

zadovoljavaju potrebe posjetitelja u području smještaja, usluge hrane i pića, rekreacije i aktivnosti, animacije i ostalih usluga s ciljem održivog lokalnog razvoja.⁷

Seoski turizam je pojam koji je sam po sebi uži od pojma ruralnog turizma, a širi od od turizma na turističkom seoskom gospodarstvu. On predstavlja najrazvijeniji oblik ruralnog turizma. Ovaj oblik turizma vezan je uz ambijent sela i njegovu užu okolicu te njegove aktivnost (pljoprivreda, manifestacije, gastronomija, folklor, etnologija i ostale gospodarske aktivnosti).

Turizam na seoskom obiteljskom gospodarstvu ili agroturizam odnosi se na oblik turističke usluge koji je dodana vrijednost na gospodarstvu sa živom poljoprivrednom djelatnošću, u sklopu koje se nude proizvodi proizvedeni na takvom gospodarstvu.⁸

Prethodno navedene pojmove nije moguće izjednačavati s ruralnim turizmom jer oni predstavljaju njegove glavne komponente. U nastavku rada će se slikovito prikazati međunos ruralog, seoskog i turizma na seoskom obiteljskom gospodarstvu i što pojedini vidovi turizma uključuju.

⁷ Ibidem, str. 199.

⁸ Baćac R. (2011): Priručnik za bavljenje seoskim turizmom – Korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja, str. 17.

Slika 1. Prikaz međuodnosa ruralnog turizma, seoskog turizma i turizma na turističkom seoskom gospodarstvu (TSOG)

Izvor: Baćac R. (2011.): Priručnik za bavljenje seoskim turizmom – korak po korak do uspješnog poslovanja

Dakle, kao selektivni oblik turizma, ruralni turizam uključuje niz dodatnih aktivnosti, sadržaja i usluga, čija je svrha privlačenje posjetitelja i stvaranje dodatnih prihoda njihovim boravkom.

2.3. Ostali oblici ruralnog turizma

Pod pojmom ruralnog turizma, kao što je prethodno prikazano slikom, ubraja se mnoštvo različitih oblika. Najzastupljeniji oblik je agroturizam (na seoskim gospodarstvima), ali također postoje i drugi oblici koji se ostvaruju na ruralnom području izvan seoskih gospodarstava.

Termin ruralni turizam se koristi u situaciji kada je ruralna kultura glavni sadržaj ponude. U ovisnosti o primarnoj komponenti proizvoda, koriste se izrazi, zeleni turizam, gastronomski turizam, socijalni, nautički turizam, lovni, avanturistički, povijesni / kulturni turizam itd., Turističke aktivnosti koje se odvijaju u velikim turističkim naseljima, velikim hotelima, golf igralištima i skijalištima teško je integrirati u koncept ruralnog razvoja. Naime, turizam u ruralnim područjima je specifičan upravo zbog nastojanja da se posjetiteljima omogući osobni kontakt te da im se, koliko je moguće, dopusti uključivanje u aktivnosti i svakodnevni način života lokalnog stanovništva.⁹

Stoga, ostali oblici ruralnog turizma uključuju: gastronomski i vinski turizam, lovni i ribolovni turizam, vjerski i kulturni turizam te zdravstveni turizam.¹⁰

U ruralnom prostoru značajna je gastronomska ponuda, a uz nju se veže i vinska ponuda. Za gastronomske ponude važno je da bude prepoznatljiva i raznovrsna. Cilj ovakvog oblika turizma je predstaviti autohtone proizvode i prezentirati kvalitetne vinske sorte. Da bi kuhinja i njena jela dobila cjelovit sadržaj, trebali bi se pripremati u tradicionalnom posuđu i koristeći tradicionalne namirnice koje su karakteristične za određeno ruralno područje.

⁹ Petrić, L.: Izazovi razvoja ruralnog turizma: Dosadašnja praksa u Europi i reperekusije na Hrvatsku, Ekonomski fakultet, Split, str. 7.

¹⁰ Ružić, P. (2005): Ruralni turizam, Ustanova za cjeloživotno učenje Magistra, Pula, str. 7.

Lovni turizam je tipičan za ruralne krajeve jer se odvija na zemljištima, močvarnim i vodenim površinama kojih ima u izobilju u ruralnim sredinama. Također, na vodenim se površinama odvija i ribolovni turizam gdje ribolovci traže čiste vode koje su bogate ribom. Ovakvim posjetiteljima lov i ribolov predstavljaju hobi, sport i rekreaciju.

Kulturni turizam u ruralnom prostoru temelji se na brojnim spomenicima kulture, galerijama, muzejima i kulturnim manifestacijama. U ponudu kulturnog turizma uključuju se elementi folkloru i običaja u ruralnom prostoru kao što su: ples, narodne nošnje i glazba¹¹. Vjerski turizam može se okarakterizirati kao pojava koja se manifestira posjetima vjerskim središtima. Sudionici takvog oblika turizma, potaknuti su vjerskim motivima, a uz vjerske, javljaju se i drugi motivi kao što su: umjetnički i kulturni.

Zdravstveni turizam se veže za termo-mineralna vrela, ljekovita blata te planinske predjele te je glavna karakteristika ovog oblika turizma je poboljšanje fizičkog zdravlja. U posebnim objektima-lječilištima pružaju se usluge smještaja i prehrane te medicinski prostor.

¹¹ Rajko, M. (2013). Institucionalni model razvoja ruralnog turizma na primjeru Središnje Istre. *Oeconomica Jadertina*, 3 (2), 50-62. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/114927>, [19.04.2018.]

3. RESURSI DALMATINSKE ZAGORE

3.1. Pojmovno određenje resursa

Prilikom planiranja razvoja turizma određene destinacije potrebno je dobro poznavati atrakcije područja na kojem će se temeljiti sam razvoj. U praksi se često događa da se pojmovi turistički potencijali, atrakcije i resursi koriste kao istoznačnice, ali to nije ispravno. Sve turističke atrakcije su turistički resursi, no svaki turistički resurs ne mora biti turistička atrakcija.¹²

U najširem smislu, pod resurse se ubrajaju: sredstva, zalihe, prirodna bogatstva jedne zemlje, kraja, a sa gospodarskog gledišta resursi su opći naziv za prirodne i proizvodne stvari, ljudsko znanje i sposobnosti koji se koriste za zadovoljavanje potreba u potrošnji ili proizvodnji. Sukladno tome, turistički resursi se mogu definirati kao skupni naziv za turističke atrakcije, turističku suprastrukturu, turističke agencije, turističku organiziranost destinacije, turističke kadrove i slično.¹³

Prema klasifikaciji Svjetske turističke organizacije,¹⁴ moguća je podjela turističkih resusa na:

1. Prirodne turističke resurse
2. Kulturno povijesnu baštinu
3. Klimatske uvjete
4. Infrastrukturu
5. Turističke usluge i sadržaj

Raspoloživost prirodnih resursa, njihova teritorijalna rasprostranjenost i kvaliteta direktno utječe na kvalitetu života lokalne zajednice. Nadalje, bogatstvo prirodnim resursima ima utjecaj i na položaj zemlje po pitanju globalne konkurentnosti. Pojedine zemlje su izrazito bogate prirodnim resursima te uz pravilan nadzor i kontrolu eksploatacije ovakve vrste resursa mogu determinirati i poboljšati ukupan razvoj i napredak zemlje. U prirodne turističke resurse spadaju planine, šume, rijeke, jezera, slapovi, zaštićena područja prirode, spilje te flora i fauna.

Prema UNESCO-ovoj Konvenciji za zaštitu svjetske i kulturne i prirodne baštine, iz 1972. godine, kulturna baština odnosi se na „spomenike, skupine građevina i lokalitete od

¹² Kušen E. (2001 - 2002): Turizam i prostor, Klasifikacija turističkih atrakcija, Institut za turizam, Zagreb str.6.

¹³ Ibidem.

¹⁴ The World Tourism Organisation, (1999.) UNWTO Tourism highlights. *World Tourism Organisation*

povijesne, estetske, arheološke, znanstvene, etnološke ili antropološke vrijednosti.“¹⁵ Pri definiranju kulturne baštine postoje tri glavne komponente Konvencije, a to su: spomenici u koje pripadaju djela arhitekture, djela iz područja skulpture i slikanja, crteži te kombinacije obilježja povijesne, znanstvene ili umjetničke vrijednosti. U drugu komponentu ubrajaju se skupine građevina: skupine samostojećih ili povezanih građevina koje imaju izuzetnu vrijednost zbog svoje arhitekture, položaja u okolišu i slično. Zadnja komponenta predstavlja lokalitete, koji se odnose na djela čovjeka, te područja koja uključuju arheološke lokalitete izuzetne povijesne, znanstvene ili umjetničke vrijednosti.¹⁶

Pod klimatskim uvjetima ubrajamo prosječne temperature, relativnu vlažnost, količinu padalina, broj sunčanih dana, učestalost i snagu vjetrova te čistoću zraka.

Pod neizravne turističke resurse ubrajaju se okoliš, prometna povezanost, komunalna infrastruktura i geoprometni položaj. Pretpostavka za razvoj ruralnih područja predstavlja postojanje razvijene opće i socijalne infrastrukture. Pod opću infrastrukturu ubrajamo: opskrbu električnom energijom, opskrbu vodom, telekomunikaciju infrastruktura, prometnu infrastrukturu (zračne luke, luke, željeznice, cestovna mreža), uređenje i obnova javnih površina, zbrinjavanje krutog otpada i otpadnih voda i slično. Pod aspekte socijalne infrastrukture ubrajamo: institucije zdravstvene zaštite, institucije školstva te financijske institucije (banke i mjenjačnice).¹⁷

3.2. Dalmatinska zagora – osnovna obilježja

3.2.1. Geografske odrednice

Dalmatinska zagora (također Zagora) kontinentalni je dio Dalmacije. To je oko 150 km dug pojas odvojen od primorja planinskim nizom Kozjaka (780 m), Mosora (1339 m), Dinare (864 m), Biokova (1762 m) i Rilića (1160 m). Čine ju tzv. Kninska, Drniška, Sinjska, Vrlička, Imotska i Vrgoračka krajina tj. područja u okolici Knina, Drniša, Sinja, Vrlike,

¹⁵ Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, 1972., [Internet], Dostupno na: <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>, [20.04.2018.]

¹⁶ Ibidem, str. 2

¹⁷ Čavrak, V. (2004). Makroekonomske implikacija izgradnje prometne infrastrukture u Hrvatskoj. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 2 (1), 1-14. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/26186>, [20.04.2018.]

Imotskog i Vrgorca. Krajine su međusobno povezane uzdužnom cestom Knin-Sinj-Imotski-Vrgorac koja je izgrađena 1807. godine.¹⁸

U Dalmatinskoj zagori se nalazi 7 gradova (Knin, Drniš, Vrlika, Sinj, Trilj, Imotski i Vrgorac) i 27 općina.

Knin ("Kraljevski Grad") je grad u Hrvatskoj, u Šibensko-kninskoj županiji. U njegovoj blizini nalazi se izvor rijeke Krke koja protječe gradom i najviša hrvatska planina Dinara udaljena oko petnaest kilometara. Kroz svoju povijest, Knin je bio prijestolnica hrvatskog kraljevstva u vrijeme kralja Dmitra Zvonimira. Najprepoznatljiviji simbol grada je tvrđava na brdu Spas, koja je druga najveća sačuvana vojna fortifikacija u Europi.¹⁹

Teritorij grada Vrlike, nalazi se na krajnjem sjeverozapadu Splitsko-dalmatinske županije, u dalmatinskom zaleđu.²⁰ Uz brojne prirodne i kulturne znamenitosti, važno je spomeniti i „Česmu“, kultno mjesto nastajanja opere „*Ero s onoga svijeta*“. Područje grada Vrlike ima veliki potencijal razvoja mnogih oblika turizma, od aktivnog u planinskim masivima, do seoskog i ekološkog turizma u cijeloj toj krajini.

Grad Drniš je središte Dalmatinske zagore, komunalno i infrastrukturno uređeno područje koje je prometno dostupno s obale i zaleđa. Hidrotehnički potencijali rijeka Krke i Čikole su iskorišteni za navodnjavanje i turizam. Industrija kamena i trgovina su primarne djelatnosti ovoga kraja, a sve veći broj stanovnika iskorištava prirodne resurse tog područja pa se okreću ekološkoj proizvodnji hrane i seoskom turizmu.²¹

Grad Sinj smješten je između Svilaje i Dinare na sjeveru te Kamešnice na sjeveroistoku uz rub Sinjskog polja, koje se prostire uz srednji tok rijeke Cetine. Sinj se nalazi na 320 metara nadmorske visine te je 30 km udaljen od Jadranskoga mora.²² Područje grada Sinja obuhvaća i površine za poljoprivrednu djelatnost koju čine oranice, voćnjaci, vinogradi i livade, koji predstavljaju potencijal za uzgoj kvalitetnih namirnica. Grad obiluje bogatom kulturnom

¹⁸ Vukosav, B. (2011). Geographic name "zagora" and its reference to areas in the Dalmatian hinterland in the selected newspaper medium. *Geoadria*, 16 (2), 261-262. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/80390>, [20.04.2018.]

¹⁹Hrvatska gospodarska komora. (2015.), Grad Knin: Plan razvoja turizma grada Knina 2015.-2020., str. 20. [Internet], Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/plan-razvoja-turizma-grada-knina577633c0dd93b.pdf>, [20.04.2018.]

²⁰ Službena stranica grada Vrlike, [Internet], Dostupno na: <https://www.vrlika.hr/index.php/grad-vrlika/o-vrlici>, [20.04.2018.]

²¹ Službena stranica grada Drniša, [Internet], Dostupno na: <https://www.drnis.hr/o-drnisu/vizija>, [20.04.2018.]

²² Hrvatska gospodarska komora. (2015.), Grad Sinj; Strategije razvoja grada Sinja 2015.-2020., str.14. [Internet], Dostupno na: www.sinj.hr. [01.05.2018.]

baštinom, a danas je najprepoznatljiviji zbog viteške igre Alke koja se nalazi na popisu nematerijalne kulturne baštine²³ i koja svake godine privlači veliki broj posjetitelja.

Grad Trilj je dio Dalmatinske zagore koji je smješten na kopnenom dijelu Splitsko-dalmatinske županije u neposrednoj blizini Splita. Nalazi se između planina Kamešnice i Mosora te uz rub sinjskog polja. Trilj sa užom okolicom oko 9 108 stanovnika te se u njegovom sastavu nalazi dvadeset i šest naselja.²⁴ Na području grada Trilja nalaze se brojni arheološki nalazi koji svjedoče o kontinuitetu življenja još od najstarijih prapovijesnih vremena.²⁵

Imotska krajina je zemljopisno područje u Dalmatinskoj zagori koje se nalazi istočno od Sinjske i Omiške krajine, a zapadno od Vrgoračke krajine. Smještena je na sjeveroistočnom dijelu Splitsko-dalmatinske županije u zaleđu masiva Biokova, koje je ujedno dijeli od primorja.²⁶ Osim najpoznatijih jezera Modrog i Crvenog, prostor Imotske krajine ima nekoliko jezera koji su nastali urušavanjem trusnog terena (Galipovac, Lokvičićko jezero i Knezovića jezero).²⁷ U posljednje vrijeme dolazi do aktivnog razvoja seoskog turizma, a prirodni uvjeti za takav razvoj turizma su im itekako idealni.

Grad Vrgorac smjestio se na križanju važnih prometnica koje spajaju unutrašnjost s Primorjem. Ovaj grad odlikuje se brojnim prirodnim i kulturni povijesnim ljepotama kao što su tvrđava Gradina i poznate turske kule (Kula Avala i Elezova kula) koje pripadaju nizu dobro očuvanih materijalnih ostataka osmanske kulturne baštine.²⁸ Međutim, grad Vrgorac je danas najpoznatiji po uzgoju jagoda zbog izrazito povoljne blage mediteranske i dijelom kontinentalne klime. Osim jagoda vrgoračko područje predstavlja idealnu lokaciju i za uzgoj ljekovitog bilja.

3.2.2 Stanovništvo

Sadašnje demografske prilike, ne samo Dalmatinske zagore, već i cijele Republike Hrvatske su izaz demografskih promjena u prošlosti, na koje su osim općih razvojnih čimbenika djelovali i specifični faktori (gospodarski, zdravstveni, politički). One su istodobno izraz i

²³ Ibidem.

²⁴ Hrvatska gospodarska komora. (2015.), Grad Trilj: Strateški razvojni program grada Trilja 2015-2020., str.25. [Internet], Dostupno na: <http://www.trilj.hr/wp-content/uploads/2016/03/STRATEGIJA-GRAD-TRILJ.pdf>, [01.05.2018.]

²⁵ Službena stranica grada Trilja, [Internet], Dostupno na: http://trilj.hr/?page_id=2029V, [05.05.2018.]

²⁶ Ujević A. (1991): Imotska krajina, Matica hrvatska, Imotski, str. 9.

²⁷ Kolovrat L., Delić Peršen M. (2008): Imotske modre vode, Imotski, str. 63.

²⁸ Jović, N. (2016). Makarsko primorje u razdoblju osmanske uprave. *Rostra*, 7. (7.), 105-122. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/169383>, [05.05.2018.]

kratkoročkih promjena na mnogim područjima ljudske djelatnosti, koje manje ili više utječu na ukupan razvoj stanovništva. Na pad broja stanovnika Dalmatinske zagore su tijekom povijesti utjecala nova područja zaposlenosti, stambene gradnje, zdravstvene zaštite, ali i veliki broj ljudskih gubitaka u ratovima.

Tablica 1. Kretanje broja stanovnika od 1981.-2011.

	1981.	1991.	2001.	2011.
Drniš	15 363	14 773	8 595	7 498
Imotski	41 496	39 052	10 213	10 764
Knin	10 933	12 331	15 190	15 407
Sinj	23 849	25 985	25 373	24 826
Trilj	13 394	13 894	10 799	9 109
Vrgorac	8 228	7 497	7 593	6572
Vrlika	6 262	5 621	2 705	2 177
UKUPNO	119 525	119 113	80 468	76 353

Izvor: izrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2018.

U tablici 2. prikazano je kretanje broja stanovnika u razdoblju od 1981. do 2011. godine, prema odabranim destinacijama Dalmatinske zagore. Iz tablice je vidljivo da i Dalmatinska zagora prati trend sveukupnog pada broja stanovnika kao i ostatak Republike Hrvatske. Pad stanovnika već je bio vidljiv i prije ratnog razdoblja (Imotski, Vrlika), a nakon ratnog razdoblja dolazi do pada broja stanovnika u gotovo svim odabranim gradovima. Ratna zbivanja uzrokovala su masovne migracije stanovništva, a posljedica toga su loši socijalni i ekonomski uvjeti koji čine ostanak i život na selu gotovo nemogućim.

Tablica 2. Dobna struktura stanovništva prema podacima iz 2011.

	0-19 g.	20-59 g.	60+ g.
Drniš	1 542	3 632	2 324
Imotski	3 322	5 514	1 928
Knin	3 869	8 345	3 193
Sinj	6 239	13 740	4 847
Trilj	2 393	4 695	2 021
Vrgorac	1 601	3 531	1 440
Vrlika	369	1 079	729

Izvor: izrada autora prema podacima Državnog zavoda za statistiku, 2018.

Dobna struktura je još jedan važan pokazatelj depopulacije Dalmatinske zagore. Odnos broja starog (60+ g.) i mladog (do 19 g.) stanovništva je u svim gradovima skoro jednak, dok je u Drnišu ta razlika najviše izražena, gdje je broj stanovništva koje je starije od 60 godina dvostruko više od broja mladog stanovništva do 19 godina. Iskorištavanje prirodnih i kulturnih resursa ovih područja dovelo bi do smanjenja broja nezaposlenosti i na taj način bi smanjio ili ublažio demografski pad ovih područja.

3.2.3. Prometna povezanost

Promet i turizam, kao strateške gospodarske grane Republike Hrvatske, imaju obilježja složenih, dinamičkih i međusobno povezanih sustava. Kroz oba sustava prožima se fenomen mobilnosti, koji predstavlja i opisuje potrebu suvremenog čovjeka za kretanjem.²⁹ Republika Hrvatska ulaže velike napore da putem izgradnjom autocesta spoji cijelu državu. Sjever Hrvatske je cestovno jako razvijen, ali ipak najudaljenije točke države još uvijek čekaju svoju izgradnju. Prostor Dalmatinske zagore je jako dobro povezan s ostatkom države jer na autocesti (A1) Zagreb-Split-Dubrovnik ima čak devet dionica³⁰ koje su izravno povezane s istom. (Vrpolje-Prgomet, Prgomet-Vučevica, Vučevica-Dugopolje, Dugopolje-Bisko, Bisko-Blato na Cetini, Blato na Cetini-Šestanovac, Šestanovac-Zagvozd, Zagvozd-Ravča, Ravča-Vrgorac)

Veliki napredak se ostvario gradnjom tunela Sveti Ilija na spojnoj cesti Zagvozd - Baška Voda koji spaja područje Makarskog primorja sa Imotskom krajinom. Izgradnjom ovog tunela značajno se smanjilo vrijeme putovanja i gužve koje su posebno bile velike za vrijeme ljetnih mjeseci.

Uz cestovnu povezanost, potrebno je naglasiti i željezničku prometnu vezu od kojih se izdvaja se željeznička pruga Split – Perković – Knin. Ovakva pruga je nekoć bila vrlo važna, međutim zastarjelost i loše stanje hrvatskih željezničkih prometnica više ne predstavljaju najprikladniji način putovanja.

Također, prostor Dalmatinske zagore nalazi se na izvrsnom prometnom položaju i relativnoj blizini sa ostalim velikim gradovima poput Šibenika i Splita, što uvelike olakšava povezanost domaćeg i inozemnog tržišta. Prometna čvorišta od državnog značaja su:

²⁹Solman, S. (2010.) Uloga cestovnog prometa u turizmu Hrvatske. *Acta turistica nova*, 4(2), 231-246. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/107018>, [07.05.2018.]

³⁰ Ibidem.

- Luka Šibenik
- Autobusni kolodvor Šibenik
- Trajektna luka Split
- Zračna luka Split
- Autobusni kolodvor Split
- Željeznički kolodvor Split

3.3 Analiza resursa Dalmatinske zagore

3.3.1. Prirodne ljepote

Dalmatinska zagora ističe se ljepotom, prirodnim bogatstvima, kulturnom baštinom i povijesnim nasljeđem pa predstavlja idealan prostor za razvoj ruralnog turizma.

Zbog položaja prostora Dalmatinske zagore i relativne blizine mora, u nižim područjima prevladava submediteranska klima, zatim prelazi u kontinentalnu s porastom nadmorske visine i očituje se s ostrim i vrlo hladnim zimama te vrućim ljetima s čestim lokalnim pljuskovima.

Dalmatinska zagora, u odnosu na susjedna područja, ima relativno malo do sada u potpunosti valoriziranih i zakonski zaštićenih objekata prirode. To je prvenstveno posljedica nedovršene znanstvene i krajobrazne valorizacije tog prostora.³¹

Uz Park prirode Biokovo, zaštićena su dva ihtiološka rezervata, dva geomorfološka spomenika i sedam krajolika.³²

Modro i Crveno jezero (Imotski)

Imotska krajina ima čak 11 prirodnih jezera, a dva krška jezera se posebno ističu te privlače najveći broj domaćih i stranih posjetitelja. Modro jezero jedno je od najljepših hrvatskih jezera do kojeg vode uređene stepenice pa je ono za ljetnih mjeseci omiljeno kupalište³³.

³¹ Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije (2016.), Strategija razvoja ruralnog turizma Splitsko-dalmatinske županije str. 44. [Internet], Dostupno na: <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/ruralni-turizam-strategija.pdf>, [10.05.2018.]

³² Petrić, L. (2008). Kako turizam razvijati na održiv način u zaštićenim obalnim prostorima? Primjer: "Park prirode Biokovo". *Acta turistica nova*, 2 (1), 5-24. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/37739>, [10.05.2018.]

³³ Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, [Internet], Dostupno na: <https://www.dalmatia.hr/hr/izleti/imotski-jezera-35>, [10.05.2018.]

Razina njegove vode tijekom godine oscilira tako da nisu rijetke godine kada jezero i u potpunosti presuši.

Crveno jezero dobilo je ime po crvenim stijenama na rubu jezera. Crvenom jezeru zbog strmih litica koje ga okružuju nije moguće pristupiti. Ova krška jama visoka je oko 528 metara, a dubina jezera je oko 281 metar, što bi prema nekim podacima, moglo biti najdublje jezero u Europi.³⁴ Crveno i Modro jezero su lokaliteti koji su zaštićeni kao geomorfološki spomenici prirode.³⁵

Špilja Vranjača

Špilja Vranjača smjestila se u podnožju planine Mosor u malenom naselju Kotlenice te od davne 1929. godine privlači brojne posjetitelje. Špilja se sastoji od dva dijela. Takozvani, ulazni dio, u kojem nema špiljskih ukrasa, poznat je mještanima od davnina, ali drugi dio je taj koji špilju Vranjaču čini tako posebnom. 1903. godine Stipe Punda je slučajno otkrio mali prirodni hodnik koji ga je odveo u drugu dvoranu koja se sastoji od 9 manjih dijelova.³⁶

1963. godine špilja je proglašena zaštićenim geomorfološim spomenikom prirode te su godine istraživanja otkrile da je špilja u neolitiku bila naseljena što potvrđuju pronađeni zemljani predmeti i fragmenti. Osim špiljom, ovaj kraj privlači i ljepom prirodom, uređenim izletištem i gustom borovom šumom.³⁷

Rijeka Vrljika (Imotski)

Vrljika je po mnogočemu jedinstvena krška rijeka koja protječe cijelom svojom dužinom Imotskog polja. Nije je moguće uklopiti u standardnu klasifikaciju jer je po svojim hidrološkim i geološkim značajkama od izvora do ponora jednaka, pa se ne može govoriti o gornjemu, srednjemu ili donjem toku. Od izvora do ponora duga je 23 kilometra³⁸ te je posebna po tome što u njoj obitava jedinstvena mekousna pastrva te autohtoni riječni rak.

³⁴Turistički news portal, [Internet], Dostupno na: <http://hrturizam.hr/pokrenuta-inicijativa-za-proglasenje-imotskih-jezera-unesco-geo-parkom/>, [10.05.2018.]

³⁵ Mackelworth, P. i Jovanović, J. (2011). Zaštićena područja – temelj za očuvanje prirode ili podloga za održivi razvoj? Primjer zaštićenog područja mora u creskološinjskom arhipelagu. *Hrvatski geografski glasnik*, 73. (1.), 229-244. Dostupno na: <https://doi.org/10.21861/hgg.2011.73.01.15>, [10.05.2018.]

³⁶ Gjurašin, H. (2005). Zaštitna arheološka istraživanja u selu Koprivno sjeveroistočno od Klisa. *Starohrvatska prosvjeta*, III (32), 163-193. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/81854>, [10.05.2018.]

³⁷ Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, [Internet], Dostupno na: <https://www.dalmatia.hr/hr/izleti/spilja-vranjaca-8>, [10.05.2018.]

³⁸ Imotski svitnjak, [Internet], Dostupno na: <http://imotski-svitnjak.com/index.php/imotske-modre-vode/item/90-rijeka-vrljika/90-rijeka-vrljika>, [10.05.2018.]

1971. godine, ovo mjesto je proglašeno posebnim ihtiološkim rezervatom, a odlikuje se visokom kvalitetom vode.

Slap Krčić

Krčić je desetak kilometara dugačka krška riječica, prva pritoka Krke koja završava svoj vodeni tok ulaskom u Kninsko polje. Tamo se prelijeva preko poznatog, 22 metra visokog slapa, koji je poznat kao Topoljski buk ili Slap Krčić.³⁹ Slap Krčić predstavlja prirodni fenomen po tome što je ušće rijeke u obliku slapa i povezan je sa izvorom neke druge rijeke. Uz slap Krčić nalazi se još nekoliko prirodnih i umjetnih slapova, uz koje se nalaze mlinovi. Uz Krčić prolazi stara makadamska cesta koja povezuje Knin sa Vrlikom te je izgrađena prije nešto više od 200 godina.⁴⁰

Stara Straža (Knin)

Stara Straža je mali, ali geološki vrlo vrijedan lokalitet kod Knina, na cesti prema Gračacu. Riječ je o cestovnom zasjeku, širine oko 15 metara i visine oko 5 metara, gdje se uočavaju slojevi karbonatnih stijena koji su vrlo dobro otkriveni pa se ubrajaju u geološke rijetkosti te predstavlja optimalno mjesto za učenje i istraživanje geoloških pojmova.⁴¹

Vrela Cetine

Vrela Cetine obuhvaćaju izvore rijeke Cetine, uz Krku i Zrmanju, najveće primorske rijeke, čiji tok obuhvaća oko 100 kilometara duljine, nakon čega se kod Omiša ulijeva u Jadransko more.

Među brojnim izvorima, ističu se tri velika - Vukovića vrilo, Batića vrilo i Veliko vrilo, poznato i kao Glavaš. Vrela Cetine obuhvaćaju nešto manje od 30 hektara površine i zaštićena su kao hidrološki spomenik prirode još od 1972. godine. Prosječna nadmorska visina lokaliteta iznosi 380 metara, ali ono što je zanimljivo je dubina izvora. Koliko je točno Glavaš dubok, još se ne zna, ali je poznato da su ga roniaci istražili do 115 metara dubine.⁴²

Ostala zaštićena prirodna baština je prikazana sljedećom tablicom.

³⁹ Hrvatska gospodarska komora, [Internet], Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/plan-razvoja-turizma-grada-knina577633c0dd93b.pdf>, [10.05.2018.]

⁴⁰ Vitori, V. (2017). Zavičajna bibliografija na temu: Knin, Krka, Dinara. *Geoadria*, 22 (1), 105-152., [Internet], Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/185702>, [10.05.2018.]

⁴¹ Hrvatska gospodarska komora, [Internet], Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/plan-razvoja-turizma-grada-knina577633c0dd93b.pdf>, [15.05.2018.]

⁴² Radić Lakoš, T. i Arbutina, A. (2017). Turistička valorizacija rijeke Cetine. *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, (3-4/2017), 47-56., [Internet], Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/184517>, [15.05.2018.]

Tablica 3. Zaštićena prirodna baština

Zaštićeni krajolik	
Prološko blato (jezero)	-Tipičan primjer poplavnog polja u Dalmaciji -Smješten u dijelu Imotskog polja -Visoke estetike i ekološke vrijednosti -U krajobraznom smislu područje nije oštećeno.
Izvor rijeke Rude	Slikoviti riječni kanjon, te stara mlinica, najkarakterističnija su obilježja zaštićenog područja
Potok Rumin	-Pritok Cetine, zaštićen zbog ljepote i krajobrazne vrijednosti izvorišnog dijela -Vrijednost prirodnog predjela dopunjen je starom mlinicom, koja s uklapa u krajobraz
Posebni rezervat - ihtiološki	
Izvor i gornji tok rijeke Jadro	-Vodotok rijeke Jadro od izvora do Uvodića mosta -Prisutna endemična podvrsta mekousne pastrve, koja živi na ovom području.

Izvor: Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, (2009.). Strategija razvoja ruralnog turizma Splitsko-dalmatinske županije, str. 33. Dostupno na: <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/ruralni-turizam-strategija.pdf>

3.3.2 Kulturna baština

Materijalna i nematerijalna kulturna baština ističu se svojom raznolikošću i posebnošću te je njena zaštita jedan od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i prihvaćanje kulturnog identiteta.⁴³

Crljivica (Cista Velika)

Lokalitet Crljivica nalazi se u Dalmatinskoj zagori, na zapadnom dijelu Imotske krajine, između Ciste Velike i Ciste Provo. Lokalitet ima nekoliko faza razvoja od prapovijesti do

⁴³ Ministarstvo kulture, [Internet], Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6>, [18.05.2018.]

kasnog srednjeg vijeka te se na temelju tih faza razvoja sastoji do tri dijela: Mala gomila, Velika gomila i vrtača s bunarima. Najvažniju fazu predstavlja upravo srednjovjekovno groblje sa stećcima nastalim tijekom 14. i 15. stoljeća (Velika gomila). Riječ je o jednom od najsačuvanijih groblja takvog tipa u Hrvatskoj s najvećim brojem stećaka (oko 90) koji su ukrašeni različitim motivima (križevi, polumjeseci, scene lova, prikazi dvoboja). Na ovom lokalitetu provodila su se konzervatorsko-restauratorska istraživanja s ciljem procjene stanja opće očuvanosti stećaka i cijeloga lokaliteta.⁴⁴

Kninska tvrđava (Knin)

Nemjerljivu vrijednost, kao dio hrvatske kulturno povijesne baštine ima Kninska tvrđava. Tvrđava izgrađena na 345 metara nadmorske visine, duga 470 i široka 110 metara,⁴⁵ predstavlja ne samo kulturno povijesnu vrijednost nego i velik turistički potencijal grada Knina. Kninska tvrđava spada među veće fortifikacijske spomenike kulture u Hrvatskoj, druga je po veličini vojna utvrda u Europi te je izuzetno razvedena i sačuvana u velikim dijelovima. Kninska tvrđava je spomenik kulture u sklopu kojeg se nalazi muzej i izložbeni prostor.

Kninska tvrđava je zaštićena kao urbanistička cjelina i upisana je u registar kulturne baštine Republike Hrvatske kao zaštićeno kulturno dobro.⁴⁶

Kamičak (Sinj)

Jedan od najslikovitijih i najupečatljivijih simbola Sinja, smješten u samoj gradskoj jezgri, nasuprot crkvi Čudotvorne Gospe Sinjske. Kamičak je utvrda zvjezdolika tlocrta, sagrađena 1712. godine na istoimenom brežuljku. Povezana je s pripadajućim kvartirom (vojarnom za konjicu) na jugozapadnoj strani, današnjim Alkarskim dvorima. Na utvrdu se nalazi kula koja je služila kao promatračnica, a na njoj sat koji zvoni tri minute prije punoga sata i na puni sat otkucava točno vrijeme.⁴⁷ Ova utvrda je zaštićeno kulturno dobro Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

⁴⁴ Marinković, V. (2016). Konzervatorsko-restauratorska istraživanja na stećcima s lokaliteta Crljivica pokraj Ciste Velike. *Portal : godišnjak Hrvatskoga restauratorskog zavoda, (7)*. Dostupno na: <http://doi.org/10.17018/portal.2016.3>

⁴⁵ Bezić, B. (1980). Prilog poznavanju Kninske tvrđave. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 22 (1)*, 137-150. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/161574>, [18.05.2018.]

⁴⁶Ministarstvo kulture, 2017. "Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske"., [Internet], Dostupno na: <http://data.gov.hr/dataset/registar-kulturnih-dobara>, [21.05.2018.]

⁴⁷ Službena stranica grada Sinja, [Internet], Dostupno na: <http://www.visitsinj.com/hr/Vodic/42/kamicak>, [22.05.2018.]

Tvrđava Topana (Imotski)

Smještena na klisuri nad Modrim jezerom, oko pola kilometra sjeverozapadno od današnjeg Imotskog, tvrđava Topana pripada u red najznačajnijih srednjovjekovnih fortifikacijskih objekata unutrašnjeg dijela Dalmacije. Oko utvrde sagrađene u XIII. i XIV. stoljeću postepeno se razvijalo naselje i grad.⁴⁸ Tvrđava je dobila ime po posebnoj kuli s platformom za topove, u vojnoj stručnoj terminologiji poznatoj kao topana.

Uz prethodno bogatu nabrojenu kulturnu baštinu važno je i spomenuti i ostale:⁴⁹

- Fortifikacije: Tvrđave i kule u Vrgorcu (Kula Tina Ujevića i Elezova kula), tvrđava Badnjevića kod Prološca, tvrđava Prozor u Vrlici
- Mlinice: mlinica Stara mostina kod Obrovca na Cetini, Bugarinova mlinica u Grabu kod Sinja
- Etnozone: Veliki prostori ruralnih naselja Dalmatinske zagore, koja je stoljećima bila politički i kulturno odvojena od zapadnomediterranskih i zapadnoeuropskih procesa, ostavili su bogatu enološki baštinu. Stoga se kao etno zone vrednuju sve općine Zagore i prostori Sinja, Imotskog i Vrgorca bez urbanih područja

3.3.3. Nematerijalna kulturna baština

Nematerijalna kulturna baština obuhvaća znanja, vještine, običaje i vjerovanja koja se prenose predajom, a grupe i pojedinci ih prepoznaju kao svoju baštinu. Usmena i nematerijalna kulturna baština prepoznata je kao važna odrednica očuvanja kulturnog identiteta.

U nju spadaju: jezik, govor, dijalekti te sve vrste usmene književnosti, folklorno stvaralaštvo na području glazbe ili plesa, organiziranje festivala koji uključuju pjevanje, sviranje instrumenata i ples. Također, pod nematerijalnom baštinu spadaju i običaji, tradicijska umijeća i obrti te kulturološki prostori na kojima se održavaju sajmovi, svetkovine ili procesije.⁵⁰

⁴⁸ Zaradić, R. (2008). Dalmatinska zagora – nepoznata zemlja. *Pro tempore*, (5), 118-119. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/89372>

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Carek, R. (2004). Nematerijalna kulturna baština: UNESCO i njegova uloga. *Informatica museologica*, 35 (3-4), 69-71. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/140322>

Sinjska alka

Sinjska alka je hrvatska viteška igra koja je nastala početkom 18. Stoljeća. Održava se svake godine u nedjelju prije blagdana Velike Gospe u Sinju, na godišnjicu pobjede nad turskim osvajačima. Starim statutom uređeno je da u Alci mogu sudjelovati isključivo članovi Viteškog alkarskog društva u Sinju, a čine ga samo osobe rođene u Sinju ili u Cetinskoj krajini. Sinjska alka je organizirana po uzoru na brojne srednjovjekovne turnire koji su u to vrijeme održavani u gotovo svim dijelovima Europe, a posebno u sredozemnim zemljama.

Međunarodni Odbor UNESCO-a 16. studenoga 2010. godine je donio odluku o upisu Sinjske alke na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Tako je najstarija viteška igra na svijetu dobila i službeno priznanje najrelevantnije svjetske organizacije za promicanje kulturnih vrijednosti.⁵¹

Nijemo kolo

Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore jedinstveno je po načinu izvođenja. Izvodi se u kolu, ili češće, u parovima koji se kreću kružno ili slobodno po plesnom prostoru, ponekad uz prijatnu gänge, ojkavice ili dipli, no u Dalmatinskoj zagori gotovo isključivo bez ikakve glazbene pratnje.

Nijemo kolo se izvodi i danas na sajmovima, svadbama, smotrama folkloru te se i dalje prenosi s generacije na generaciju. Vrijednost nijemoga kola Dalmatinske zagore prepoznao je i UNESCO te ga 2011. godine uvrstio na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.⁵²

Čuvari Kristova groba

Cetinski kraj obiluje raznovrsnim običajima, a jedan takav običaj se stoljećima odvija u Vrlici. Na Veliki četvrtak, u spomen Isusove posljednje večere, započinje se s obredom čuvanja Kristova groba.

Ovaj običaj u Velikom tjednu je dugogodišnja tradicija Vrličana u kojem grupa muškaraca, odjeveni u tradicionalne narodne nošnje vrličkoga kraja i sa tradicionalnim oružjem,

⁵¹ Sinjska alka, [Internet], Dostupno na: <http://www.alka.hr/>, [23.05.2018.]

⁵² Službena stranica grada Sinja, [Internet], Dostupno na: <http://www.visitsinj.com/hr/Etno/9/nijemo-kolo-dalmatinske-zagore>, [23.05.2018.]

sudjeluju u crkvenim obredima Velikog petka, čuvajući Kristov grob sve do uskrsnuća, po strogim pravilima i u blagdanskom raspoloženju.

Na Uskrs, nakon svete mise, čuvarima Kristova groba pridružuju je ostali Vrličani te se nastavlja zajedničko druženje uz tradicijsko pjevanje i ples, a na samom kraju programa izvodi se plesno kolo iz opere „Ero s onoga svijeta“.

3.3.4. Manifestacije

S obzirom na relativno veliki prostorni teritorij Dalmatinske zagore, postoji veliki broj manifestacija koje većinom posjećuje lokalno stanovništvo. Međutim, svaka manifestacija koja postoji na ovom teritoriju, ima veliki potencijal da postane poznata široj javnosti iako se većina njih održava nekoliko puta godišnje.

U Etno selu Kokorići pored Vrgorca održavaju se Dani dalmatinskog pršuta i vina, u organizaciji Turističke zajednice i pod pokroviteljstvom Ministarstva poljoprivrede. Ova manifestacija je izložbeno – prodajnog karaktera koja za cilj ima promovirati i poticati proizvodnju pršuta, vina i ostalih domaćih autohtonih proizvoda obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i proizvođača, te doprinijeti promicanju prirodnih gastro – enoloških, kulturnih, tradicijskih i ostalih vrijednosti i posebnosti vrgoračkog kraja, zaobalja i Dalmatinske zagore. Jedna od najpoznatijih proizvođača je mesna industrija Braća Pivac koja proizvodi više od polovice ukupne hrvatske proizvodnje pršuta.

Veliki potencijal u daljnjem razvoju ima i festival glazbe “*Gljevstock*” koji se održava u Sinju te je zamišljen kao neformalno okupljanje članova sinjskih bendova i njihovih prijatelja. Prvi put je održan 2010. godine. Festival je bez ikakve promocije privukao veliki broj ljudi, te je kroz nekoliko godina napredovao u organizacijskom i kvalitativnom dijelu.

U Imotskoj krajini, točnije u Slivnu i Cisti Velikoj održavaju se festivali vezani uz gangu. Ganga se na ovim prostorima u prošlosti usmeno prenosila s naraštaja na naraštaj. Na ovaj tipičan način se prenosila i usmena književnost. Cilj ovakvih festivala je prenijeti znanje i vještine ovakve vrste pjevanja na mlađe naraštaje.

4. POTENCIJALI I SMJERNICE BUDUĆEG RAZVOJA TURIZMA

U nastavku rada će se kratko obrazložiti SWOT analiza kako bi se preciznije mogle odrediti smjernice razvoja ruralnog turizma.

4.1. SWOT analiza sadašnjeg stanja ruralnih područja

SWOT analiza je jedan od mogućih analiza okruženja koje predstavljaju preduvjet za kvalitetan odabir strateškog pravca razvoja. Ovom analizom se daje pregled vanjskih i unutarnjih čimbenika turističkog tržišta Dalmatinske zagore kako bi se definirali strateški ciljevi i načini za njihovo ostvarenje.

U nazivu SWOT analize kriju se navedene četiri ketegorije informacija koje je moguće analizirati:⁵³

S – strenghts (prednosti)

W – weaknesess (nedostaci)

O – opportunities (prilike)

T – threats (prijetnje)

Sa strane turističke ponude kao i sa strane turističke potražnje, snage predstavljaju jake točke, dok se slabostima određuju slabe točke turističkog tržišta. Prepoznavanje i korištenje prilika dovodi do rasta konkurentske prednosti koje destinacija ostvaruje na tržištu. Prijetnje kao vanjske čimbenike, važno je na vrijeme prepoznati kako bi se s njima mogli suočiti na vrijeme.

Tablica 4. SWOT analiza

<u>SNAGE</u>	<u>SLABOSTI</u>
<ul style="list-style-type: none">• Povoljan geografski položaj• Ekološka očuvanost i nizak stupanj zagađenja• Visoka kvaliteta domaćih	<ul style="list-style-type: none">• Slaba turistička informiranost o svim sadržajima• Slaba informiranost građana o mogućnostima razvoja

⁵³ Gonan Božac, M. (2008). SWOT analiza i TOWS matrica – sličnosti i razlike. *Economic research - Ekonomska istraživanja*, 21 (1), 19-34. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/21453>

<p>prehrambenih proizvoda</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bogata kulturna materijalna i nematerijalna baština • Ugodna klima • Prirodni preduvjeti za razvoj stočarstva, uzgoj i preradu ljekovitog bilja • Postojanje aktivnih turističkih zajednica na području Dalmatinske zagore • Dobra prometna povezanost s velikim turističkim središtima • Postojanje predviđenih površina za poslovne zone • Zainteresiranost građana za poduzetništvo u turizmu 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak stručnog savjetodavnog kadra • Nedovoljna i nepotpuna valorizacija prirodnih i kulturnih resusa • Depopulacija stanovništva i zapuštenost okoliša • Visoka nezaposlenost koja pokazuje na neusklađenost obrazovnog sustava s potrebama gospodarstva • Zakonska neusklađenost i dugi administrativni procesi • Nedostatak promidžbe zaštićene nematerijalne baštine • Nedovoljna povezanost turizma i drugih gospodarskih djelatnosti
<p><u>PRIILIKE</u></p>	<p><u>PRIJETNJE</u></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Osvremenjavanje obiteljskih gospodarstava radi njihova daljnjeg razvoja • Otvaranje radnih mjesta kroz razvoj turističkih djelatnosti • Povoljna kretanja turističke potražnje na europskoj i globalnog razini • Mogućnost korištenja fondova Europske unije i drugih fondova • Rast svijesti o potrebi za zaštitom prirodnih i kulturnih vrijednosti te njegovanje tradicije • Mogućnost razvoja različitih oblika turizma i proširenja turističke ponude 	<ul style="list-style-type: none"> • Zagađenje okoliša • Porast inozemne konkurencije (europske zemlje koje su također prepoznale važnost ulaganja u ruralni turizam) • Učestale promjene zaonskih regulativa • Smanjenje financijskih potpora centralne države • Stagnacija i pad gospodarske aktivnosti i negativna gospodarska klima • Spor gospodarski oporavak na globalnoj i nacionalnoj razini

<ul style="list-style-type: none"> • Daljnji razvoj infrastrukture 	<ul style="list-style-type: none"> • Neusklađenost zemljišnih knjiga i katastra
---	--

Izvor: Izrada autora prema podacima iz strategije razvoja ruralnog turizma Splitsko-dalmatinske županije, 2009., Dostupno na: <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/ruralni-turizam-strategija.pdf>

Dalmatinska zagora kao turistička destinacija prepoznaje najveću snagu u prirodnom okruženju i ljepotama, bogatoj kulturnoj baštini, pogodnoj klimi te čistom i nezagađenom okolišu.

Najprepoznatljivije slabe točke razvoja turizma predstavljaju nedovoljno investiranje u turizam, kao i nedovoljnu povezanost s drugim gospodarskim djelatnostima te nedostatak kvalitetnog smještaja. Također, važno je i napomenuti depopulaciju stanovništva koja je glavna slabost cijele Dalmatinske zagore te nedovoljna informiranost lokalnog stanovništva o mogućem napretku koji se može ostvariti.

Dalmatinska zagora kao turistička destinacija ima iznimno veliki potencijal u prilikama za razvoj turizma. Iskorištavanjem prirodnih i društvenih atrakcija za razvoj specifičnih oblika turizma daju iznimnu mogućnost u daljnjem rastu i razvoju turizma. Ističe se potreba za objedinjavanjem i osmišljavanjem kompletnog turističkog proizvoda i to namijenjenog određenim ciljnim skupinama.

Jedna od glavnih prijetnji razvoja turizma je sezonsko zaposlenje kvalitetnog kadra u konkurentskim turističkim destinacijama, velika migracija stanovništva u veća turistička središta i u inozemstvo zbog lošeg gospodarskog stanja i nedostatka financijskih sredstava.

SWOT analiza prikazuje da trenutno slabosti nadvladavaju snage, a prilike nadvladavaju prijetnje. U turističkom smislu Dalmatinska zagora kao turistička destinacija je trenutno u prekretnici u kojoj ima značajan broj slabosti, ali jednako tako i prilika koje je moguće iskoristiti u prevladavanju slabosti te jačanju snaga.

U budućem razvoju turizma potrebno je prevladati nedostatke kako bi se iskoristile povoljne prilike te ojačale snage koje ovo područje kao turistička destinacija ima.⁵⁴

Jedan od najvažnijih načina kako unaprijediti turizam pojedine destinacije je stvaranje strateških dokumenata. Ovakve vrste dokumenata su osmišljene s ciljem boljeg korištenja

⁵⁴ Hrvatska gospodarska komora. (2016.), Plan razvoja turizma grada Knina, str. 25. [Internet], Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/plan-razvoja-turizma-grada-knina577633c0dd93b.pdf>, [23.05.2018.]

postojećih resursa i razvojnih prilika radi postizanja sveukupnog društvenog i ekonomskog razvoja.

Temelj ovakvih strateških dokumenata je analiza postojećeg stanja iz koje je proizašla vizija budućeg stanja. Definiranjem strateških ciljeva raspoložive snage i resursi usmjeravaju se na uklanjanje najvažnijih problema s kojima se suočava lokalna zajednica. Mnogi projekti koji su dogovoreni strateškim dokumentima, svoju realizaciju traže putem dodatnog sufinanciranja od strane lokalne zajednice, države ili fondova iz Europske Unije.⁵⁵

4.2. Smjernice razvoja ruralnog turizma

Dalmatinska zagora je ekološki očuvan prostor i u daljnjem razvoju treba težiti očuvanju i razvoju ruralnih sredina kroz očuvanje tradicionalnih vrijednosti i osiguravanje potrebne infrastrukture. U ruralnim područjima je važno zaustaviti trend depopulacije te potaknuti ekonomski i društveni razvoj ulaganjima u ljudske resurse.

Osnovni resursi na kojima je moguće razvijati turizam Dalmatinske zagore su: očuvan okoliš, jedinstven krajolik, prirodna baština, nematerijalna kulturna baština, ekološki poljoprivredni proizvodi i tradicijska jela, lovni resursi i drugo.

Edukacija stanovništva o ruralnom razvoju predstavlja najvažniji način na osnovu kojih bi se mogli postići ciljevi razvoja ruralnog turizma. Seosko stanovništvo mora biti educirano i informirano o svim mogućnostima razvoja te ih je potrebno naučiti kako iskoristiti postojeće izvore koji su im dostupni da bi sigurno i kvalitetno mogli sudjelovati u daljnjem razvoju tog područja. Potrebne su edukacije o korištenju i prihvaćanju suvremenih tehnologija, edukacija o tradicionalnim zanatima i obrtima, autohtonoj poljoprivredi i gastronomskoj ponudi.

Sukladno tome, Dalmatinska zagora ima preduvjete za stvaranje i promoviranje autohtonih i tradicionalnih proizvoda (proizvodi od voća i povrća, mesa, mlijeka, meda i sl.). Poljoprivreda je oduvijek imala ključnu ulogu u razvoju ruralnog prostora pa se javlja i veliki potencijal za razvoj agroturizma i gastronomskog turizma. Uzgojem i preradom namirnica stvaraju se proizvodi koji su karakteristični za to područje te daljnjim ulaganjima i uz daljnju edukaciju postoji mogućnost brendiranja i zaštite proizvoda posebnim oznakama izvornosti.

⁵⁵ Gračan, D. (2003). Uloga strateškog upravljanja u koncepciji dugoročnog razvitka hrvatskog turizma. *Tourism and hospitality management*, 9 (2), 215-230. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/181484>

Bogata kulturna baština, očuvanost tradicionalnih obrta i zanata te brojne manifestacije imaju mogućnost razvoja kulturnog turizma u ruralnim prostorima Dalmatinske zagore. Kulturna baština zahtijeva posebnu pažnju te njenom zaštitom i rekonstrukcijom moguće je obogatiti i proširiti turističku ponudu ruralnog područja. Uz dobru promociju, manifestacije i tradicionalni obrti i zanati se mogu uklopiti u sveukupnu turističku ponudu te podignuti svijest o vrijednosti kulturne baštine.

Dalmatinska zagora kao prostor koji obuhvaća raznovrsne reljefne cjeline ima optimalan preduvjet za razvoj aktivnog i pustolovnog turizma. S obzirom da je ruralni prostor slabije posjećen u odnosu na priobalje, adekvatnom opremljenošću mogli bi svake godine privlačiti sve veći broj posjetitelja. Uređenjem biciklističkih i pješačkih staza, organiziranjem tura u kojima se kombiniraju različite vrste avanturističkih sportova i kvalitetnom edukacijom osoblja, razvit će se i ruralna područja koja nisu u potpunosti turistički valoriziran.

Razlike između urbanog i ruralnog načina života još uvijek su dosta očite. U usporedbi s gradskim područjima selo ima određene specifične razvojne potrebe, probleme i prilike koje zahtijevaju različite razvojne pristupe. Razvoj lokalne infrastrukture i lokalnih osnovnih usluga u ruralnim područjima, uključujući i slobodno vrijeme i kulturu, obnovu sela i aktivnosti usmjerene na obnovu i unaprjeđenje kulturne i prirodne baštine sela i ruralnih krajolika, ključan su čimbenik u svakom nastojanju da se ostvari potencijal rasta i pomiche održivost ruralnih područja.⁵⁶

⁵⁶ Krajnović, A., Čičin-Šain, D. i Predovan, M. (2011). Strateško upravljanje razvojem ruralnog turizma – problemi i smjernice. *Oeconomica Jadertina*, 1 (1), 30-45. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/68201>

5. ZAKLJUČAK

Dalmatinska zagora je zemljopisno područje koje obuhvaća glavna gradska naselja Zagore kao što su Knin, Sinj, Drniš, Imotski i Vrgorac te je poznato po bogatoj materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini i tradiciji. Posljednjih nekoliko godina, područje Dalmatinske zagore postaje odredište za sve one koji žele iskusiti drugačiju vrstu odmora. U početku je ovaj prostor imao vrlo ograničenu turističku ponudu, međutim tokom zadnjih nekoliko godina, zamjećuje se njegov napredak.

Razvoju ruralnog turizma na prostorima Dalmatinske zagore pogoduju kulturne i prirodne ljepote, čist okoliš, mir i tišina, ekološki uzgoj hrane, raznolikost smještajnih kapaciteta u obliku ruralnih kuća za odmor, dobra prometna povezanost sa većim gradskim središtima, gostoljubivost domaćina i mnogobrojne dostupne aktivnosti u prirodi.

Međutim, postoji nekoliko ključnih problema koji ograničavaju razvoj ruralnih područja. To su prije svega nedovoljna educiranost lokalnog stanovništva te nedostatak financijskih ulaganja, nedostatak promocije prethodno navedenih područja, nesređene katastarske knjige i rascjepkanost zemljišta te nepostojanje zajedničke turističke agencije za sve jedinice lokalne samouprave.

Napredak ruralnih područja itekako je ostvariv, ukoliko se država usredotoči na ključne faktore koji pridodaju stagnaciji i sprječavaju daljnji razvoj turizma u ovim područjima. Pažnja koju je potrebno usmjeriti na trenutne probleme ruralnih područja, može uvelike olakšati lokalnom stanovništvu da se i oni uključe u aktivnosti koje potiču i potpomažu razvoju. Edukacijama lokalnog stanovništva, financijskim potporama za obnavljanje starih i zapuštenih smještajnih objekata, država prema Strategiji razvoja do 2020. godine želi ruralna područja osuvremeniti i učiniti ih prepoznatljivima te na taj način zadržati mlade obrazovane ljude u prethodno navedenim područjima.

U budućnosti, napredak se može ostvariti boljom zajedničkom promocijom i na domaćem i stranom tržištu i to putem organiziranih odlazaka na domaće i međunarodne sajmove u svrhu promoviranja kvalitetnih i autohtonih prehrambenih proizvoda (pršut, sir, soparnik, kruh ispod peke, uštipci), zajedničkim povezivanjem malih obrta ili udruga tzv. klasteri koji zajednički nastupaju na tržištu i povećavaju međusobnu konkurentnost. Vid daljnjeg napretka i razvoja može se ostvariti revitalizacijom baštine i starih zanata, kao i povećanjem sadržaja i

aktivnosti koje se pružaju gostima kao što je gradnja biciklističke staze, sudjelovanjem u berbi poznatih vrgoračkih jagoda ili učenju starih zanata.

Da bi se poboljšao i unaprijedio ruralni turizam, potrebno je izraditi kvalitetne projekte koji će pridonijeti unaprjeđenju i rastu gospodarstva. Također, time će se povećati i stupanj zaposlenosti, poboljšat će se konkurentnost turističkog sektora pa je stoga nužno potaknuti, educirati i uputiti krajnje korisnike u otvorene mogućnosti koje nudi turizam.

LITERATURA:

1. Baćac R. (2011): Priručnik za bavljenje seoskim turizmom – Korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja, str. 17.
2. Bartoluci M., Hendija Z., Petračić M. (2015.): Mogućnosti održ ivog razvoja ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj, Zagreb, str. 196.
3. Bezić, B. (1980). Prilog poznavanju Kninske tvrđave. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 22 (1), 137-150. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/161574>
4. Carek, R. (2004). Nematerijalna kulturna baština: UNESCO i njegova uloga. Informatica museologica, 35 (3-4), 69-71. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/140322>
5. Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, 1972., [Internet], Dostupno na: <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>
6. Čavrak, V. (2004). Makroekonomske implikacija izgradnje prometne infrastrukture u Hrvatskoj. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 2 (1), 1-14. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/26186>
7. Gjurašin, H. (2005). Zaštitna arheološka istraživanja u selu Koprivno sjeveroistočno od Klisa. Starohrvatska prosvjeta, III (32), 163-193. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/81854>
8. Gonan Božac, M. (2008). SWOT analiza i TOWS matrica – sličnosti i razlike. Economic research - Ekonomska istraživanja, 21 (1), 19-34. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/21453>
9. Gračan, D. (2003). Uloga strateškog upravljanja u koncepciji dugoročnog razvitka hrvatskog turizma. Tourism and hospitality management, 9 (2), 215-230. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/181484>
10. Hrvatska gospodarska komora. (2015.), Grad Knin: Plan razvoja turizma grada Knina 2015.-2020., [Internet], Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/plan-razvoja-turizma-grad-a-knina577633c0dd93b.pdf>
11. Hrvatska gospodarska komora. (2015.), Grad Sinj; Strategije razvoja grada Sinja 2015.-2020., [Internet], Dostupno na: www.sinj.hr

12. Hrvatska gospodarska komora. (2015.), Grad Trilj: Strateški razvojni program grada Trilja 2015-2020., [Internet], Dostupno na: <http://www.trilj.hr/wp-content/uploads/2016/03/STRATEGIJA-GRAD-TRILJ.pdf>
13. Imotski svitnjak, [Internet], Dostupno na: <http://imotski-svitnjak.com/index.php/imotske-modre-vode/item/90-rijeka-vrljika/90-rijeka-vrljika>
14. Jović, N. (2016). Makarsko primorje u razdoblju osmanske uprave. Rostra, 7. (7.), 105-122. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/169383>
15. Kolovrat L., Delić Peršen M. (2008): Imotske modre vode, Imotski, str. 63.
16. Krajnović, A., Čičin-Šain, D. i Predovan, M. (2011). Strateško upravljanje razvojem ruralnog turizma – problemi i smjernice. Oeconomica Jadertina, 1 (1), 30-45. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/68201>
17. Kušen E. (2001 - 2002): Turizam i prostor, Klasifikacija turističkih atrakcija, Institut za turizam, Zagreb str.6.
18. Mackelworth, P. i Jovanović, J. (2011). Zaštićena područja – temelj za očuvanje prirode ili podloga za održivi razvoj? Primjer zaštićenog područja mora u creskolosinjskom arhipelagu. Hrvatski geografski glasnik, 73. (1.), 229-244. Dostupno na: <https://doi.org/10.21861/hgg.2011.73.01.15>
19. Marinković, V. (2016). Konzervatorsko-restauratorska istraživanja na stećcima s lokaliteta Crljivica pokraj Ciste Velike. Portal : godišnjak Hrvatskoga restauratorskog zavoda, (7). Dostupno na: <https://doi.org/10.17018/portal.2016.3>
20. Meler M. (2010): Strateško marketinško planiranje kao pretpostavka razvitka ruralnog turizma Republike Hrvatske, Ekonomski fakultet Osijek, str. 2.
21. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, 2011. Priručnik za bavljenje seoskim turizmom – Korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja, str. 16. Dostupno na: http://www.tz-imotski.hr/images/download/Seoski_turizam.pdf
22. Petrić, L.: Izazovi razvoja ruralnog turizma: Dosadašnja praksa u Europi i reperekusije na Hrvatsku, Ekonomski fakultet, Split, str. 7.

23. Petrić, L. (2008). Kako turizam razvijati na održiv način u zaštićenim obalnim prostorima? Primjer: "Park prirode Biokovo". *Acta turistica nova*, 2 (1), 5-24. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/37739>
24. Petrić L. (2013/2014): *Uvod u turizam*, Ekonomski fakultet, Split, str. 22.
25. Radić Lakoš, T. i Arbutina, A. (2017). Turistička valorizacija rijeke Cetine. Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, (3-4/2017), 47-56. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/184517>
26. Rajko, M. (2013). Institucionalni model razvoja ruralnog turizma na primjeru Središnje Istre. *Oeconomica Jadertina*, 3 (2), 50-62. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/114927>
27. Ružić, P., i Demonja, D. (2013). 'Prirodna i antropogena osnova turizma Hrvatske', *Sociologija i prostor*, 51(1 (195)), str. 45-65. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/101799>
28. Ružić, P. (2005.), *Ruralni turizam*, Ustanova za cjeloživotno učenje Magistra, Pula, str. 7.
29. Službena stranica grada Drniša, [Internet], Dostupno na: <https://www.drnis.hr/o-drnisu/vizija>
30. Službena stranica grada Vrlike, [Internet], Dostupno na: <https://www.vrlika.hr/index.php/grad-vrlika/o-vrlici>
31. Strategija razvoja ruralnog turizma Splitsko-dalmatinske županije, 2009., [Internet], Dostupno na: <http://arhiva.rera.hr/Portals/0/docs/eu-turizam/ruralni-turizam-strategija.pdf>
32. Šolman, S. (2010.) Uloga cestovnog prometa u turizmu Hrvatske. *Acta turistica nova*, 4(2), 231-246. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/107018>
33. The World Tourism Organisation, (1999.) UNWTO Tourism highlights. World Tourism Organisation
34. Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, [Internet], Dostupno na: <https://www.dalmatia.hr/hr/izleti/imotski-jezera-35>
35. Turistički news portal, [Internet], Dostupno na: <http://hrturizam.hr/pokrenuta-inicijativa-za-proglasenje-imotskih-jezera-unesco-geo-parkom/>
37. Ujević A. (1991): *Imotska krajina*, Matica hrvatska, Imotski, str. 9.
38. Vitori, V. (2017). Zavičajna bibliografija na temu: Knin, Krka, Dinara. *Geoadria*, 22 (1), 105-152. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/185702>

39. Vukosav, B. (2011). Geographic name "zagora" and its reference to areas in the Dalmatian hinterland in the selected newspaper medium. *Geoadria*, 16 (2), 261-262.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/80390>

40. Zaradić, R. (2008). Dalmatinska zagora – nepoznata zemlja. *Pro tempore*, (5), 118-119.
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/89372>

POPIS TABLICA I SLIKA

Tablica 1. Kretanje broja stanovnika od 1981.-2011.....	13
Tablica 2. Dobna struktura stanovništva prema podacima iz 2011.....	13
Tablica 3. Zaštićena prirodna baština.....	18
Tablica 4. SWOT analiza.....	23
Slika 1. Prikaz međuodnosa ruralnog turizma, seoskog turizma i turizma na turističkom seoskom gospodarstvu (TSOG).....	6

SAŽETAK

Prostor Dalmatinske zagore oduvijek se isticao brojnim prirodnim i kulturnim ljepotama, zanimljivom i dugotrajnom tradicijom, običajima i manifestacijama. Međutim, Dalmatinska zagora je nedavno počela iskorištavati potencijale koje ima i to u obliku razvijanja turizma. Razvojem ruralnog turizma nastoje se iskoristiti sve prirodne i kulturne ljepote te na taj način biti u mogućnosti posjetiteljima pružiti jedinstveni doživljaj. S druge strane, osim pružanja zanimljivog iskustva posjetiteljima, nastoje se riješiti brojni problemi koji su vezani za ovo područje. Depopulacija stanovništva, sporost birokracije, neriješene zemljišne knjige i katastri samo su neki od problema koje država mora riješiti.

Poticanjem poljoprivrednika nastoji se potaknuti uzgoj kvalitetnih prehrambenih proizvoda koji će uz mogućnost promocije biti prepoznati i na tržištu Europske Unije. Otvaranjem ruralnih kuća za odmor, gradnja ruralnog hotela, izgradnja biciklističkih staza, samo su neke od mjera koje bi trebale potaknuti rast i razvoj turizma u ruralnim područjima.

Ključne riječi: *ruralni turizam, Dalmatinska zagora, ruralni razvoj*

SUMMARY

The area of Dalmatian hinterland has always been emphasized by natural and cultural heritage, an interesting and long-standing tradition, customs and manifestations. However, the Dalmatian hinterland has recently begun to exploit the potentials it has in the form of tourism development. The development of rural tourism seeks to make use of all natural and cultural heritage and thus be able to offer visitors a unique experience. On the other hand, apart from providing an interesting experience to visitors, many problems related to this subject still needs to be solved. Depopulation, slowness of bureaucracy and unresolved land registers are only some of the problems that the Republic of Croatia needs to solve.

By encouraging farmers, the country will help with the cultivation of quality food products, which will be recognized on the European Union market. The construction of rural houses or rural hotels and building bicycle trails are just some of the measures that should stimulate growth and development of rural tourism.

Keywords: *rural tourism, Dalmatian hinterland, rural development*